

زنان

تصمیمات ساده آفت مسائل پیچیده است

هنرِ وسط بازی کردن

فاطمه دلوری پاریزی
پژوهشگر و دانشجوی دکتری فلسفه

حلقه‌های زنجیر در ابتدا بسیار ساده هستند اما هر حلقه‌ای که اضافه می‌شود، ماجرا پیچیده می‌شود. این وضع هر جامعه انسانی است که در سادگی و بساطت اولیه آغاز می‌شود اما به مرور مسائل پیچیده و اختلافات متنوع رخ می‌نمایند. انقلاب اسلامی اتفاقی بود بسیار بزرگ اما ساده؛ ساده به معنی غیر پیچیده. یعنی موقعیت اولیه‌ای که انسان‌ها می‌دانند چه نمی‌خواهند اما راجع به چیزی که می‌خواهند تنها دورنمایی رؤیایی و کلی دارند. آنها ستمشاهی را نمی‌خواستند و استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی می‌خواستند. انقلاب که پیروز شد؛ تازه پیچیدگی‌ها خودش را نشان داد؛ همان‌طور که منطق دیالکتیکی نیز اشاره می‌کند که هر امر ساده و بسیط خودش را شقه می‌کند و آنتی‌تزی از درون تزی سر بر می‌آورد و این طبیعت تاریخ است. در ادامه گروه‌های مختلف که در اول انقلاب در کنار هم بودند هرکدام برای «قدرت» شروع به تلاش و کم‌کم مبارزه کردند. ملت ایران که یکصدا فریاد می‌زد «مرگ بر شاه» حالا در مواجهه با امریکا نظرهای متفاوتی داشت. کم‌کم جنگ، سازندگی، جامعه مدنی، عدالت و... هم باعث شدند جامعه، تکثر خود را بیشتر نشان دهد. پذیرش این واقعیت که تکثر، سرنوشت هر جامعه انسانی است و جامعه انسانی پیچیده‌تر از چیزی است که بتوان حتی تصور کرد یکی از مهم‌ترین اصول بلوغ یک فرد، جامعه و حاکمیت است. در چنین شرایطی تصمیم‌های ساده یعنی ناپختگی؛ تصمیم‌هایی چون گشت ارشاد، قطع اینترنت، فیلترینگ، امنیت کردن فضای اجتماعی، اجازه اعتراض و چندصدایی و تکثر ندادن از یک سو راه‌حل‌های ساده برای حل مسائل پیچیده اجتماعی و نگه‌داشتن جامعه در سادگی و بساطت اولیه است و از دیگر سو تبدیل انتقاد و اعتراض به اغتشاش، تبدیل اصلاحات به نفی کلی حاکمیت، ندیدن تجزیه‌طلبان و دشمن تحریم‌کننده و رهبری مسیح و حامد اسماعیلیون، همان راه‌حل‌های ساده برای تغییر وضع موجود.

در شرایط فعلی، وسط بازی کردن به نظر محافظه‌کاری می‌آید در حالی که ایدئالیستیک‌ترین، سخت‌ترین، پیچیده‌ترین و درست‌ترین اتفاق ممکن است. جامعه‌الان به نیروهای پخته، عاقل، دلسوز و شایسته‌ای نیاز دارد که این پیچیدگی و تکثر را درک کنند و با عبور از منطق صوری و فهم منطق دیالکتیکی بتوانند نقش مهم واسطه بین دولت و ملت را ایفا کنند. از یک سو نیازهای متکثر مردم را به حاکمیت منتقل کنند و از دیگر سو خدمات و نگرانی‌های حاکمیت را به مردم. این گروه واسطه باید بتوانند در عین به رسمیت شناختن تکثر، وحدتی بیافرینند تا جامعه‌ای بالغ و پخته داشته باشیم که هم بتواند خودش را بخوبی تعریف کند هم دیگری را به رسمیت بشناسد. تنها در چنین حالتی است که «حقیقت» امکان ظهور و بروز پیدا می‌کند و جامعه به وحدت در عین کثرت می‌رسد؛ حالتی که در آن کشوری که بر اساس تمدنی هزاران ساله و حکومتی که بر اساس انقلابی آبرومند شکل گرفته (نه مثل امریکا روی خون هزاران سرخ‌پوست نه مثل بسیاری از کشورهای اروپایی روی سرمایه‌های کشورهای آفریقایی و آسیایی) بتواند مسیر درست خود را پیدا کند و «استقلال»، «آزادی» و «جمهوری اسلامی» را نه برای اجرای ساده احکام که برای گستراندن عدل، به‌عنوان مهم‌ترین هدف از ساخت جامعه دینی، محقق سازد.

«ایران جمعه» سیاست‌های کلی حوزه زنان در دولت‌های پس از انقلاب اسلامی را بررسی می‌کند

فراز و نشیب‌ها، در میانه ساختار و عاملیت

بخش اول

جهانی تعداد مرگ‌ومیر مادران در هنگام زایمان نسبت به قبل از انقلاب ۹۰ درصد کاهش یافته است. تعداد پزشکان عمومی زن تا سال ۹۵ رشد ۱۶ برابری داشته. در زمینه اشتغال نیز تا سال ۹۸ سهم زنان به ۱۸ درصد رسیده است. در زمینه ورزشی پیش از انقلاب، به دلیل عدم جداسازی فضاهای ورزشی مردان و زنان، زنان مقید به حدود شرعی امکان استفاده از اندک فضاهای موجود را نداشتند. پس از پیروزی انقلاب علاوه بر محرم‌سازی فضاهای ورزشی بانوان، سرمایه‌گذاری‌هایی نیز در این عرصه صورت گرفته که البته با شرایط مطلوب همچنان فاصله دارد اما تعداد مربیان زن از ۹ نفر به ۳۵ هزار نفر، تعداد داوران ورزش زن از هفت به ۱۶ هزار نفر و تعداد ورزشگاه‌های اختصاصی بانوان ۳۰ برابر افزایش یافته است.

روند تغییرات در نگرش‌ها

تغییرات نگرشی تعیین‌کننده نیست. چنانکه اشاره شد آغاز این تحول به نگاه امام خمینی (ره) به زنان و رواج این نگاه در جامعه بازمی‌گردد. تأکید بر حضور اجتماعی و سیاسی در اوج دین‌مداری و تقدیر از نقش‌های سنتی زن از سوی رهبر ملت، بسیاری از خانواده‌ها، همسران و خودزنان را متقاعد کرد که دختران نیز چون پسران باید و می‌توانند هویت مستقل داشته باشند؛ درس بخوانند؛ فعالیت اجتماعی داشته باشند؛ شاغل شوند و در عین حال متدین و عفیف باقی بمانند. پس از امام خمینی (ره) نیز چنین نگاهی از سوی مقام معظم رهبری به قوت دنبال شد. ایشان نیز ضمن تأکید بر الگوگیری از بانوان برگزیده اسلام، مسأله ظلم به زنان بر اثر سنت‌های غلط گذشته را با حساسیت دنبال کرده و می‌کنند.

اما با پایان جنگ و آغاز دوران سازندگی جابه‌جایی‌هایی در ارزش‌ها و به تبع آن تغییراتی در نگرش‌ها آغاز شد. تکنوکرات‌ها مسیر توسعه

جریان دفاع مقدس دید که زنان به‌راستی با اقتدای خالصانه به زینت کبری (س) حماسه آفریدند؛ چه به عنوان مادر و همسر شهید، چه با کمک مالی، چه در نقش امدادگر و پزشک و چه حتی با اسلحه دست گرفتن. اما تحولات در همین هشت سال و پس از آن در ابعاد دیگری نیز رخ داد.

روند تغییرات در آمارها

در یک نگاه کلان تغییر در وضعیت زنان را می‌توان از منظر محتوایی در نسبت با دولت‌های پس از انقلاب یعنی از انقلاب تا پایان جنگ، دوران سازندگی، دوران اصلاحات، دولت‌های احمدی‌نژاد، دولت‌های روحانی و در حال حاضر که کمتر از ۲ سال از دولت رئیسی گذشته است، بررسی کرد. از منظر محتوایی دو جنب تغییر اتفاق افتاده که متقابلاً بر هم تأثیرگذار بوده‌اند؛ یک دسته تغییرات در ذهنیت زنان و مردان و دیگر، تغییرات عینی در وضعیت آموزشی، بهداشتی و اقتصادی و... زنان که به استناد آمار در تمامی سال‌ها با شیب متفاوت، رو به پیشرفت بوده است. به عنوان نمونه درصد زنان باسواد از ۳۵.۵ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۸۴.۲ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده و تعداد زنان بی‌سواد اگرچه هنوز بیشتر از مردان بی‌سواد است اما این فاصله نسبت به وضعیت پیش از انقلاب بسیار کمتر شده است. در سال ۵۷ تنها ۳۵ درصد دانشجویان را دختران تشکیل می‌دادند و امروز ۴۸ درصد از دانشجویان دختر هستند. تعداد اعضای هیأت علمی زن تمام‌وقت از سال تحصیلی ۸۰-۸۱ تا ۹۸-۹۹ سه برابر شده است. حضور پررنگ و موفقیت‌آمیز زنان در المپیادها و جشنواره‌ها و مسابقات علمی داخلی و بین‌المللی نشانه دیگری در این زمینه است. همچنین اجرای شبکه پوشش همگانی سلامت برای ۱۰۰ درصد شهرنشینان و ۹۹ درصد روستائیان و عشایر، کسب رتبه دهم در جهان از نظر کمترین میزان مرگ از دهانه رحم و کاهش نرخ مرگ‌ومیر نوزادان به ۸٫۲ درصد در هر ۱۰۰ هزار تولد از دستاوردها و پیشرفت‌های این حوزه تا سال ۱۴۰۰ است. امید به زندگی زنان در سال ۹۵ به ۷۸ سال رسیده است. طبق آمارهای

آموزش و بهداشت و فقر، بسیار اندک بود. دیگر آنکه سودای مبارزه با باورهای دینی مردم را داشت؛ مبارزه‌ای که از یک سو به موفقیت‌هایی نایل شده بود اما از سوی دیگر به دلیل همین رویکرد ضد دینی نه تنها از سوی اکثریت جامعه پس‌زده می‌شد بلکه مانعی بر سر راه پیشرفت زنان معتقد و مقید نیز قرار می‌داد؛ زیرا حتی یک روسری ساده برای دختر دبستانی تحمل نمی‌شد چه برسد به حضور اجتماعی زنان مقید.

معجزه اندیشه امام خمینی و انقلاب اسلامی در چنین شرایطی به وقوع پیوست؛ به‌طور عام، اسلامی که حضرت امام مروج آن شدند دل‌های همه مردم را زنده کرد. در دل این رستاخیز، وضعیت زنان بخصوص در میان توده‌های مردم به‌گونه‌ای ویژه تغییر کرد. زنان سنتی که پیش از این از سوی روشنفکران به عقب‌ماندگی مهم می‌شدند و در میان طبقه خود نیز حتی مادری و خانه‌داری‌شان چنان‌که باید ارج نهاده نمی‌شد و در قیاس با مردان از هر جهت در مرتبه‌ای پایین‌تر به حساب می‌آمدند، به مبارزانی با اراده و فعال تبدیل شدند که گاه همسران فرزندان را راهبری می‌کردند و به این ترتیب نقشی بی‌بدیل در پیروزی انقلاب یافتند. آنان پیروی حضرت زهرا (س) بودند که امام درباره ایشان می‌فرماید: «در مدت کوتاه زندگی، مجاهده داشته است، مخاطبه داشته است با حکومت‌های وقت. محاکمه می‌کرده است حکومت‌های وقت را و شما زنان باید به او اقتدا کنید.» و «زنی که در حجره‌های کوچک و خانه‌های محقر، انسان‌هایی تربیت کرد که نورشان از بسط خاک تا آن سوی افلاک و از عالم ملک تا آن سوی ملکوت می‌درخشید.»

زن سنتی، زن انقلابی

بررسی تاریخ ایران لاف‌ل‌در یکی دو قرن اخیر نشان می‌دهد زنان اگرچه در عرصه زندگی خانوادگی و اجتماعی تأثیرگذار بوده‌اند و روایت‌های متعددی از حضور مؤثر آنان در وقایعی مانند نهضت تنباکو، قیام مشروطه و فعالیت‌های اجتماعی محدودتری از این دست وجود دارد اما جایگاه آنان در خانواده و جامعه با آنچه اسلام برای زن معرفی کرده، فاصله بسیار داشته است. این فاصله را از تعبیر فلسفه بزرگ درباره نقش زنان در انسانیت تا ضعیفه خواندن در خانه و حق رأی ندادن به آنان در مجالس پس از مشروطه، می‌توان دریافت. جریان‌های فکری ستایشگر غرب، تلاش محدودی را برای آگاه‌سازی و احقاق حقوق زنان و تغییر نگرش آنان نسبت به دین و سنت‌ها، متأثر از تفکرات فمینیستی آن روز دنیا، از دوران انقلاب مشروطه با تأسیس مدرسه‌های مدرن، انجمن‌ها و مجلات آغاز کردند. این تلاش‌ها ابتدا از کشف حجاب به زور سرنیزه شروع شد و با تبلیغات وسیع برای الگو قرار دادن زن غربی ادامه یافت. قوانین اسلامی به نفع برابری با نگاه فمینیستی تغییر کرد. حجاب و سایر باورهای دینی به عنوان باورهای متحجرانه به سخره گرفته شد و حضور زنان از مراکز فساد گرفته تا ادارات و دانشگاه‌ها افزایش یافت. اصلاحات در حوزه مسائل زنان در این دوره شبیه به اصلاحات شاهانه در سایر حوزه‌ها دو نقطه ضعف اساسی داشت. اول آنکه فعالیت‌ها تا حدی سطحی، شعاری و غیرزیربنایی و در مقابل عمق مشکلات در حوزه

